

A csehszlovák iskolarendszer az ország felszabadításától kezdve, 1945 óta napjainkig mélyreható változásokon ment keresztül. A második világháború után a csehszlovák oktatásügynek elsősorban a német fasiszta megszállás következtében beállott pangást és ennek súlyos következményeit kellett felszámolnia. Majd a kapitalizmusból a fejlett szocializmusba vezető úton a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális élet lényeges átalakulásának megfelelően meg kellett változtatni a nevelés célját és feladatait, tartalmát, formáit és módszereit, valamint az iskolák és a nevelési intézmények szervezetét és szerkezetét. Ebben a nagy munkában a csehszlovák neveléstudomány a múlt hagyományaira, elsősorban *Komensky* ma egyre jobban ható és élő örökségére támaszkodott. Végre kellett hajtani az egész iskolarendszer átfogó demokratizálását. Biztosítani kellett a dolgozó nép gyermekei és a felnőttek számára is nemcsak a művelődéshez való jogot, hanem annak a reális lehetőségét is, hogy mindenki egyre nagyobb mértékben elsajátíthassa a műveltséget.

A csehszlovák iskolarendszer demokratizálásában döntő lépést jelentett az egységes iskola szabályozásáról 1948. április 21-én hozott törvény (Iskolatörvény). A dolgozó nép februári győzelme után elfogadott törvény államosította az iskolát, megszüntette a burzsoá iskola kettős rendszerét, lerakta az egységes iskola alapjait az egész köztársaság területén. A tankötelezettség időtartamát a törvény egy évvel meghosszabbította, kötelezővé tette a nyolcosztályos általános iskolát.

Az iskolarendszer további demokratizálásában jelentős szerepet játszott az iskolarendszerről és a pedagógusképzésről szóló 1953. évi április 24-i iskolatörvény. Ez teremtette meg következetesen a tizenegyosztályos egységes iskolát. A szocializmus építésének ebben a szakaszában a népgazdaság követelményeire való tekintettel egy évvel megrövidítették a teljes középiskolai végzettség megszerzésének időtartamát. Az általános iskolai oktatási rendszer 8 osztályból, a középfokú iskola 3 osztályból állott.

A Csehszlovákia Kommunista Pártja és a kormány által kidolgozott elvek alapján a csehszlovák nemzetgyűlés 1960. december 15-én elfogadta az új iskolatörvényt az oktatás- és nevelés rendszeréről. Jelentőségét az a tény emeli ki, hogy egységes rendszerbe fogja össze a szocialista társadalom emberének nevelésével és oktatásával foglalkozó valamennyi nevelési és oktatási intézményt. A törvény legnagyobb horderejű intézkedése az a rendelkezés, amely a 9-osztályos általános iskolát hívja életre, és a tankötelezettséget a gyermekek 15. életévéig terjeszti ki. A törvény egyben hangsúlyozza, hogy az általános iskolának alapvető általános és politechnikai képzettséget kell nyújtania, s figyelemmel kell lennie a gyermekek életkori sajátosságaira és egyéni tulajdonságaira. A törvény az általános iskolai oktatást az oktatás I. ciklusának nevezi, amelyhez szervesen kapcsolódnak a II. ciklus oktatási-nevelési intézményei.

Az 1970–71-es tanévtől kezdődően megkezdték a 3 éves gimnáziumi oktatásról a négyévesre való áttérést, és ez az átállás az 1973–74-es tanévben befejeződött. A gimnáziumok hálózata a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban ekkorra alapjában kiépült. A gimnáziumi osztályok humán- és természettudományi tagozódási aránya megváltozott. Az 1974/75-ös tanévben a természettudományi szakos osztályok száma nőtt, és a humán szakos osztályokkal szemben az aránya 2,5 : 1 lett.

A kilencosztályos általános iskola tantárgyainak tanterve napjainkig kötelező, de 1974/75-ben kísérletek indultak meg a nyolcosztályos iskola új tanterveinek és tankönyveinek alapján. A kilencosztályos iskola évfolyamainak számát 1976 szeptemberétől eggyel csökkentették. Ettől kezdve fokozatosan bevezetik a következő osztályokban is az új tanterveket, 1977 szeptemberében már a 2. osztályban. Ezek az új tantervek hang-

súlyozzák az egyes tantárgyak közötti összefüggést és kapcsolatokat. *Az új nyolcosztályos általános iskolára és négyosztályos középiskolára épülő iskolarendszerben 1988-ban tesznek a tanulók új típusú érettségi vizsgát.*

A továbbiakban a csehszlovák oktatásügy új szervezetének egyes részeit tekintjük át.

*

Az iskoláskor előtti nevelési intézmények az egységes oktatási rendszer részei. Annak első láncszemét alkotják, és bevonják a gyermekeket a kora gyermekkortól az iskolába lépésig. E terület szerves bekapcsolódása az oktatási- nevelési rendszerbe hangsúlyozza annak társadalmi fontosságát, és egyúttal növeli felelősségét is.

Az óvodai nevelés célja, hogy biztosítsa a sokoldalú, harmonikus fejlődést a gyermekek minél nagyobb számának a kora gyermekkortól a 6 éves korig, összhangban életkori lehetőségeikkel és sajátosságaikkal úgy, hogy hatéves korukban rendszeresen és eredményesen tanulhassanak az iskolában.

Az iskoláskor előtti nevelési intézmények – a bölcsődék és óvodák – a 6 éves korig dialektikusan összekapcsolják működésükben a nevelési- és szociális hivatást. Nevelési erőfeszítésük az iskoláskor előtti nevelés egységes rendszerének megteremtésére irányul, amelyben harmonikusan összekapcsolódik a társadalmi nevelés a családi neveléssel. Az iskoláskor előtti nevelési intézmények szociális hivatása az, hogy lehetővé teszik a nők bekapcsolódását a munkába. Nevelő hatásuk pedig abban nyilvánul meg, hogy a gyermek aktívan érzékeli az őt körülvevő világot, önállóan megold egyszerű feladatokat, elsajátítja az irodalmi nyelvet olyan mértékben, hogy összefüggően és érthetően ki tudja fejezni magát. Megszerzi az esztétikai alkotóképesség elemi feltételeit. Gondoskodás történik egészségéről és helyes testi és lelki fejlődéséről. Elsajátítja a higiéniai szokásokat. Az iskoláskor előtti nevelés részei: a testi, értelmi, erkölcsi, esztétikai és munkára nevelés.

Csehszlovákia Kommunista Pártjának XIV. Kongresszusa és a Párt Központi Bizottságának 1973. évi júliusi ülése feladatul tűzte ki 1985-ig az óvodában elhelyezett gyermekek százalékának 75%-ra emelését azzal, hogy az ötéves gyermekek korosztályából az óvodákba a gyermekek 85%-át kell felvenni. A kitűzött feladatok teljesítése fontos társadalmi és családi érdek.

*

Az általános iskola hivatása a kötelező tízéves iskolalátogatás keretében általános, politechnikai képzettséget nyújtani, biztosítani az értelmi, világnézeti, eszmei-politikai nevelést, a szocialista hazafiasságra és proletár internacionalizmusra nevelést, a tanulók erkölcsi, esztétikai, testi, honvédelmi és munkára nevelését, továbbá előkészíteni őket a továbbtanulásra, a középiskolák valamennyi típusában.

A gyermek és az ifjúság az általános iskolát a legnagyobb pszichikai és fizikai változások idején látogatják. Az iskolába lépő hatéves gyermek és az általános iskolát befejező fiatal között a különbség olyan nagy, hogy ez megköveteli az általános iskola két (alsó és felső) tagozatra osztását.

Az alsó tagozatban a tanulók elsajátítják az alapvető oktatási jártasságokat (olvasás, írás, számolás), kezdeti fogalmakat és alapismereteket szereznek a természetről és a társadalomról, továbbá alapvető munkaszokásokat, többek között a kollektív cselekvés és a célszerű munkamegosztás szokásait is magukévá teszik.

Ezen a fokon alapvető jelentősége van az anyanyelv és a matematika oktatásának, amelyek új felfogásukkal (konceptiójukkal) biztosítják a tanulók logikai gondolkodásának fejlesztését. Az alapismeretekben, a honismeretben és a természettudományban a tanulók alapismereteket szereznek az életről a természetben és a társadalomban, és megismerkednek azok elemi törvényszerűségeivel és kapcsolataival.

Az általános iskola felső tagozata szorosan kapcsolatos az alsó tagozattal, nemcsak szervezeti csatlakozásával, hanem elsősorban feladatainak és céljainak egységével. Az alsótagozati oktatási- nevelési alap a felső tagozaton céltudatosan és rendszeresen fejlődik, miközben a hangsúly a szerzett ismeretek tudományos alapjain és azoknak a gyakorlatban való felhasználásán van. Az első egységes szemlélet a társadalmi- és természeti jelenségekre vonatkozólag az alsó tagozaton megteremti az előfeltételeket ahhoz, hogy ezek az ismeretek a felső tagozaton elmélyüljenek. A felfogott természettudomány és honismeret egészéből fokozatosan kiválnak az önálló tantárgyak (természetrajz, fizika, kémia, történelem, földrajz), amelyek belső irányukkal közelednek az egyes tudományágakhoz. Ennek ellenére a felső tagozaton megmarad bennük bizonyos komplexitás, vagy egy tantárgy keretében különböző szakok vannak képviselve (pl. a természetrajzban a növénytan, állattan, geológia, általános biológia, embertan); a fizikában a mechanika, az optika, az elektromosság stb.

A tanulók a felső tagozaton megszerzik az általános politechnikai képzettség alapjait a tudomány, technika és művészet különböző területeiről, valamennyi nevelési szempont és lehetőség következetes érvényesítésével.

Az általános-iskolai oktatási- nevelési munkának alapvető vonása az étellel való kapcsolat. Az alsó tagozaton az oktatás következetesen kapcsolódik azon hely gyermekeinek és felnőtteinek életéhez, ahol a tanulók élnek. A tananyag regionális elemei úgy érvényesülnek, hogy a tanulók a legközelebbi dolgok és jelenségek megismeréséről a távolabbi dolgok és jelenségek megismerése felé haladnak. Az oktatás kellőképpen kapcsolódik az időszerű eseményekhez. A felső tagozaton fokozatosan kiszélesedik a tanulók ismerete a haza, a szocialista világrendszer államainak és a világ többi részének társadalmi- és gazdasági időszerű problémáira vonatkozólag. Ennek az elvnek megvalósításánál jelentős feladatot tölt be az iskolák együttműködése a termelési szervezetekkel, az osztályok, esetleg úttörő-szervezetek szerződésai a szocialista munkabrigádokkal, a tanulók részvétele a társadalmilag hasznos munkában.

A heti összes órák számának megállapításánál az alsó tagozaton figyelembe vették, hogy a heti ötnapos oktatásnál ne legyen szükség az 1. osztályban délutáni tanításra. A 2. osztályban heti egy délutáni oktatással kell számolni, a 3. és 4. osztályban legfeljebb kettővel.

Az általános iskola alsótagozati óraterve optimális arányokban fedi az oktatás és a gyermek személyisége nevelésének valamennyi alapvető területét. A nyelvi oktatás (anya nyelv, írás) 42,2%, a matematika 21,1%, az alapismeretek a természetről és a társadalomról 12,2%, a zenei- és képzőművészeti nevelés 11,1%, a munkaoktatás 4,5%, és a testnevelés 8,9%-ban kap helyet. A felső tagozat óratervének arányai a következők: a nyelvtudományi terület 26,7%, a társadalomtudományi 9,5%, a matematika- természet- tudományi 38,8%, az esztétikai nevelési 7,8%, a munkaoktatás 6,9%, a testnevelés 6,9%. Némelyik terület megerősíthető a tanuló választása szerint szabadon választható tárggyal 3,4%-ban. Az egyes oktatási- nevelési területek az egész általános iskola óratervében a következőképpen vannak képviselve: a nyelvtudományi 33,5%, a társadalomtudományi

8,8%, a matematika–természettudományi 33,0%, az esztétikai nevelési 9,2%, a munkaoktatás 5,8%, a testnevelés 7,8%. Az oktatási- nevelési tantárgyak egyes területeinek képviselője tehát kiegyensúlyozott benne. A választható tantárgyak a tanulók választása szerint valamennyi területet 1,9%-ban ölelhetik fel, és felosztásukkal jelentősen elősegítik a tanulók érdeklődési és szakmai tájékoztatását.

Általános iskolai óratervezés készül a magyar, lengyel és ukrán tanítási nyelvű iskolák számára, mégpedig a következők figyelembe vételével:

- minden tantárgyat a tanulók anyanyelvén kell tanítani,
- az óratervezésbe kell iktatni a cseh vagy szlovák nyelvet olyan mértékben, hogy ezeknek az általános iskoláknak tanulói teljes mértékben érvényesülhessenek a középiskolák valamennyi típusában folytatandó tanulmányaik során,
- hogyan biztosítható legyen ezen iskolák tanulói oktatásának és nevelésének egyenlő színvonala valamennyi tantárgyban.

Az utóbbi (1973–1975.) években a 9-osztályos általános iskola tanulójának létszáma a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban a következőképpen alakult:

Iskolai év	Iskolák	Osztályok	Tanulók		Beiratkozás
			összesen	lányok	
1972/73	10 551	76 173	1 912 225	936 895	213 513
1973/74	10 242	75 269	1 890 081	926 339	208 862
1974/75	9 840	74 128	1 884 332	923 392	207 114
Index					
1972/73 = 100	93,3	97,3	98,5	98,6	97,0

A 9-osztályos általános iskolák a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban a tanítási nyelv szerint:

Iskolai év	Tanítási nyelv				
	cseh	szlovák	magyar	lengyel	ukrán
1972/73					
iskolák	6 745	3 218	481	68	40
osztályok	46 740	26 258	2 791	244	134
tanulók	1 174 665	663 981	65 742	5 305	2 532
1973/74					
iskolák	6 545	3 119	479	64	38
osztályok	46 168	25 998	2 740	230	133
tanulók	1 166 960	651 782	63 884	4 978	2 440
1974/75					
iskolák	6 231	3 049	463	59	38
osztályok	45 314	25 767	2 697	218	132
tanulók	1 171 827	643 541	62 012	4 846	2 306
Iskolába járó tanulók indexe 1972/73 = 100	99,8	96,9	94,3	91,1	91,1

Az általános iskola óraterve

Tantárgy	Osztály								összesen
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
Anyanyelv és irodalom	9 ¹	9 ¹	9	9	5	5	4	4	54
Orosz nyelv	—	—	—	—	4	3	3	3	13
Alapismeretek	2	2	—	—	—	—	—	—	4
Honismeret	—	—	1	2	—	—	—	—	3
Történelem	—	—	—	—	2	2	2	2	8
Állampolgári ismeretek	—	—	—	—	—	1	1	1	3
Földrajz	—	—	—	—	2	2	1	2	7
Matematika	4 ¹	5	5	5	5	5	5 ¹	5 ^{1,2}	39
Természettudomány	—	—	2	2	—	—	—	—	4
Természetrajz	—	—	—	—	2	2	2	2	8
Fizika	—	—	—	—	—	2	2	2	6
Kémia	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Zenei nevelés és ének	1	1	1	1	1	1	1	—	7
Képzőművészeti nevelés	1	1	2	2	2	2	1	1	12
Írás (3)	—	1	1	—	—	—	—	—	2
Munkaoktatás	1	1	1	1	2	2	2	2	12
Testnevelés és sport	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Kötelezően választható tantárgy (4)	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Összesen:	20	22	24	24	27	29	30	30	206
Nem kötelező tantárgyak (5)	1	1	1	1	2	2	2	2	12
Szakkörök	—	—	2	2	2	2	2	2	12

Megjegyzések:

1. Az anyanyelvből és a matematikából hetenként egy órát „osztott” osztályban lehet tanítani, és ezáltal megkönnyíteni a tanulókkal való egyéni foglalkozást. Az osztály ezeken az órákon 26 vagy több tanuló esetén két részre osztható. Az osztály mindegyik részét a tanító egész órán át külön tanítja.

2. Ebből egy órát kell a rajzra és a műszaki rajz alapjaira fordítani.

3. Az 1. osztályban az írást az anyanyelv keretében kell tanítani. A 2. és 3. osztályban az írás önálló tantárgy.

4. További idegen nyelvek; orosz nyelvi társalgás; a technika alapjai; kémiai–biológiai gyakorlat; matematikai–fizikai gyakorlat; fizikai–kémiai gyakorlat.

5. Nem kötelező tantárgyak az 5.–8. osztályban: gyakorlatok az anyanyelvből, orosz nyelvi társalgás, idegen nyelv, matematikai gyakorlatok, matematikai–fizikai gyakorlatok, fizikai–kémiai gyakorlatok, karénekek, kémiai–biológiai gyakorlat, hangszeres játék, ének- és mozgásos nevelés, képzőművészeti nevelés, műszaki gyakorlat, háztartástan, sportjátékok.

*

A *gimnázium* tervezett modellje biztosítja a humán, matematikai–természettudományi és műszaki–közgazdasági műveltséget. A társadalom perspektivikus fejlődése szempontjából elsősorban a tudományos–műszaki haladás következtében növekedni fognak az igények a természettudományi- és műszaki ágakban a főiskolai képesítésű szakemberek iránt. A gimnázium tartalmi struktúrájával megfelelő színvonalon készítheti elő végzős

növendékeit a főiskolai humán, matematikai—természettudományi és műszaki—közgazdasági tanulmányokra.

Ugyanakkor a gimnáziumot végzettek nehézségeit a gyakorlati életben való elhelyezkedésnél a gimnáziumi tanulmányok új tartalmi modellje fogja megoldani, amely lehetővé teszi a jogilag elismert szakképesítés megszerzését. Az új tartalomba szervesen illeszkedik be célszerű arányokban az általános politechnikai és alapvető szakképzettség és a végzős növendékek elméleti és gyakorlati előkészítése.

A gimnáziumi műveltség egyik meghatározó jegye marad továbbra is a társadalmi általánosan képző alap túlsúlya. Az első két évfolyamra megalkotott műveltségi tartalmat azután tovább lehet fejleszteni a választható és nem kötelező tantárgyak rendszerével. A gimnáziumi műveltség lényeges vonása annak politechnikai jellege. Az oktatás- és nevelés politechnizálása áthatja az egész iskolai munkát és iskolán kívüli tevékenységet, s megteremti a gimnáziumi tanulóknál aktív és alkotó részvétel előfeltételeit a társadalmi munkában. Megnyilvánul ez elsősorban a természet- és társadalom alapvető törvényei aktív ismereteinek elsajátításában, a termelési és társadalmi kapcsolatok rendszerében való tájékozódási jártasságban és a munka előfeltételeinek kialakításában, az alapvető munkajártasságokkal és szokásokkal együtt. A tanulóknak a gyakorlati munkatevékenységbe való bekapcsolásra történő előkészítése, gondolkodásuk és jártasságuk fejlesztése a gyakorlati feladatok és problémák megoldásában, jelentősen hozzájárul a munkához való kommunista viszonyra való neveléshez.

Bár a gimnáziumban túlsúlyban van az általánosan képző tartalom, a tervezett modell a gimnázium bevezetett kétféle hivatásával kapcsolatban elegendő teret nyújt a főiskolai tanulmányokra való előkészítés és a végzős növendékek hivatásra való felkészítése célszerű variációjának biztosítására. Tekintettel a főiskolai tanulmányi szakok és a társadalmi gyakorlat differenciáltságára a gimnáziumi műveltség tartalmába az általános alaphoz szervesen beiktatták a választható, kötelezően választható tárgyak csoportját. A tantárgyak bevezetett csoportjának választható jellege célszerűvé teszi a szakképzés alapjait a gimnázium 3. és 4. évfolyamában összpontosítani, a megszilárdult általánosan képző alapra építve. A tanulók egyéni érdeklődésének fejlesztésére és a tehetséges tanulókról való gondoskodás biztosítására az objektív társadalmi szükségletekre való tekintettel teljesen megalapozott egyes kiválasztott gimnáziumoknál speciális irányú pl. matematikai, természettudományi, nyelvi, sport, pedagógiai stb. osztályok felállítása.

A gimnázium mint középfokú általánosan képző politechnikai iskola szervesen kapcsolódik az általános iskola által nyújtott műveltséghez. Megteremti végzett növendékei számára bármely típusú főiskolai tanulmány előfeltételeit, a gimnáziumot végzett növendékek képesítésükkel közvetlenül a gyakorlatban is érvényesülhetnek. Ezért a gimnáziumi tanulmányokban különös jelentősége van a szakmai irányításnak és a hivatásválasztásra nevelésnek. Amíg a szakközépiskoláknál és a szakmunkásiskoláknál a tanulók már az iskolába való belépéskor választanak maguknak szakmát, és abban rendszeresen képezik magukat tanulmányaik ideje alatt, a gimnáziumi tanulók tanulmányaik során az első szakaszban csak tájékozódnak, és további irányítás alapján határozzák el magukat valamely főiskolai tanulmányi szakra vagy a társadalmi gyakorlat valamely területére való lépésre.

A gimnázium alapvető célkitűzése, hogy a végzett növendékeket szélesebb körben irányítsa a főiskolai műszaki irányú tanulmányokra. A szakmai előkészítés megteremti az alapot a képesítés megszerzéséhez és a tevékenység folytatásához az anyagi termelés, a szolgáltatások és a kultúra területén, ahol már maga az általános politechnikai képzés a

képesítés alapvető tényezője. A szerzett képesítési profillal a gimnáziumot végzettek társadalmilag és gazdaságilag egyenjogúak lesznek a szakközépiskolát és szakmunkás középiskolát végzettekkel. A többi középfokú iskolatípussal kapcsolatban a gimnázium tartalmi közeledést és a középiskolai rendszer fokozatos integrációját fogja tükrözni, ami az oktatásügy további demokratizálását biztosítja. A gimnázium tartalmának új rendezése kifejezetten elmélyíti a végzett növendékeknek a gyakorlatban való közvetlen érvényesülését. Elhelyezkedésük a munkás hivatásba és funkciókba a társadalmi tevékenység megállapított területein biztosítva van a szociáljogi normák szempontjából is.

A gimnázium tervezett óraterve a következő:

Tantárgy	1.	2.	3.	4.	összesen
Anyanyelv és irodalom	3	3	3	3	12
Orosz nyelv	3	3	3	3	12
Második élő nyelv ¹	3	3	3	3	12
Állampolgári ismeretek	—	—	2	2	4
Történelem	2	2	2	—	6
Földrajz	2	2	—	—	4
Matematika ²	4	5	4	4	17
Fizika ³	3	3	3	3	12
Kémia ³	3	3	3	—	9
Biológia ^{3,4}	3	3	3	—	9
Kibernetika alapjai	—	—	—	2	2
Testnevelés és sport ⁵	2	2	2	2	8
Honvédelmi nevelés	1	1	—	—	2
A termelés és szakmai elő- készítés alapjai	2	2	4	6	14
Választható tantárgy	—	—	—	3	3
Összesen:	31	32	32	31	126
Nem kötelező tantárgyak	2	2	2	2	8

Megjegyzések:

¹ Az egyik nyelv az angol, francia, német, vagy spanyol.

² Minden évfolyamon ketté lehet osztani az osztályt heti egy órában.

³ Az 1. évfolyam I. félévében geológiát kell tanítani.

⁴ Az összes óraszámából hetenként egy órát gyakorlatokra kell fordítani.

Az osztályt eközben ketté kell osztani.

⁵ Az iskola feltételei szerint minden évfolyamban a heti órák számát háromra lehet növelni.

A szakmai előkészítés választható tantárgyainak csoportjai a gimnáziumban a következők:

1. A gépípar alapjai
2. Az elektrotechnika alapjai
3. A kémiai technológia alapjai
4. Az építészet alapjai
5. A mezőgazdasági termelés alapjai
6. Programozás és a számítógépek kiszolgálása
7. A közgazdaságtan alapjai

További választható tantárgyi csoportokat is lehet bevezetni a helyi szükségletek és az iskolák feltételei alapján.

Az óratervhez mellékelt jegyzék a 4. osztályban 17 választható tantárgyi szemináriumot, illetve gyakorlatot tüntet fel, köztük például a termelés automatizált irányításának alapelveit és a szakmai irányú tantárgy gyakorlatait. Az 1.–4. osztályokban 19 nem kötelező tantárgy közül választhatnak a tanulók. (Például: latin nyelv, motoros járművek vezetése, háztartástan, zenei nevelés, sportjátékok stb.)

*

A *szakközépiskolák* oktatási- nevelési céljai az oktatási-nevelési rendszer általános funkciójából és annak sajátos feladatából indulnak ki: előkészíteni a tanulókat a középfokú műszaki-gazdasági és hasonló hivatások betöltésére, és néhány igényes munkásfoglalkozásban való érvényesülésre. A szakközépiskolák a megállapított tanulmányi szakokon teljes középfokú képzettséget nyújtanak olyan terjedelemben, amelyet megkíván a társadalmi újratermelési folyamat egyes ágainak fejlődése, és amely lehetővé teszi a végzett hallgatóknak, hogy eredményesen továbbhaladjanak a főiskolai tanulmányokban. A szakközépiskolai tanulmányok egységes rendszert alkotnak, széleskörű szakmai- és általános műveltségi alappal, amelyhez közvetlenül kapcsolódik a végzős növendékek irányított gyakorlata, később az érettségi utáni tanulmányok, valamint a dolgozók oktatásának és nevelésének további formái. A szükséges specializáció és a konkrét funkcióra való teljes képesítés végső alakot ölt a szakközépiskola befejezése után a megfelelő foglalkozások gyakorlása idején. Ennek az elvnek megfelel a szakközépiskolai alapvető előkészítés.

A szakközépiskola oktatás- és nevelés célja középkaderek előkészítése, akik képesek alkotó módon hozzájárulni a társadalmi értékek gyarapításához. A szakközépiskolai tanulók tanulmányaik ideje alatt megszerzik a nélkülözhetetlen ismereteket és jártasságokat, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy minél előbb érvényesüljenek szak-képzettségükkel a társadalmi tevékenység felelősségteljes területein, és tovább emeljék szakmai képesítésüket. Ezt a tanulmányi szakok szélesebb körű profilizálásával, az elméleti, szakmai és általánosan képző előkészítés erősítésével lehet elérni.

A szakközépiskolai képzés súlypontja az általános politechnikai, szakmai- elméleti és szakmai-gyakorlati képzés egységében van, amely lehetővé teszi az ismeretek hosszabb ideig érvényes elsajátítását és a szerzett jártasságok alkalmazását a gyakorlati helyzetek és problémák megoldásánál. Az ismeretek és jártasságok túlnyomó részét a tanulók főként a tanár által irányított aktív, önálló, egyéni és csoportos tanulmányi- és alkotó tevékenységgel sajátítják el szaktantermekben, laboratóriumokban és további, a célnak megfelelő iskolai intézményekben. A meghatározott munkahelyre és konkrét tevékenységre jellemző általános elvek műszaki, technológiai, gazdasági és egyéb alkalmazását a tanulók részben a gyakorlati kiképzésnél a tanulmányok ideje alatt, főleg pedig a szakközépiskola elvégzése után kövekező irányított gyakorlat időszakában sajátítják el.

A szakközépiskolai képzés tartalmi differenciálását lehetővé teszi a tanulmányi szakok és irányok rendszere, amely a társadalmi munkamegosztás egész struktúrájából és a szakközépkaderek struktúrájából indul ki a társadalmi élet egyes területein. Ez a rendszer céltudatosan alkalmazkodik a társadalom fejlődő gazdasági, szociális és kulturális szükségleteihez.

A szakközépiskolai rendszer alapstruktúráját a szélesebben profilizált és tartalmilag megállapított tanulmányi szakok alkotják. A konkrét szükségletek alapján a hordozó tanulmányi szakokból szűkebb tanulmányi irányok vezethetők le, és pedig rendszerint alternatív tárgyak formájában. Néhány tanulmányi szakot és irányt csak bizonyos tanulmányi formára alakítottak ki.

A szakközépiskolákban a képzés nappali tanulmányok és foglalkozás melletti tanulmányi formában szervezhető. Az általános iskolát végzett tanulók nappali tanulmányai rendszerint négyévesek.

Az elsősorban a fiatal, két-három éves gyakorlattal rendelkező munkások részére szolgáló, foglalkozás melletti tanulmányok rendszerint négyévesek. A konkrét feltételek és szükségletek alapján mint esti, levelező, váltott, kombinált és bejáró tanulási formában szervezhető.

Az érettségi utáni tanulmányok során a szakközépiskolát végzettek a gyakorlatban elmélyítik szakjukat, továbbá növelik képesítésüket, esetleg új szakmát szereznek, rendszerint állásukban megmaradva. E tanulmányok során növelhetik képesítésüket, más középiskolák, főleg a gimnáziumok végzett növendékei.

A szakközépiskolák között a következő szakok találhatóak:

- műszaki-, közgazdasági tanulmányi szakok,
- mezőgazdasági-, erdészeti tanulmányi szakok,
- egészségügyi-, pedagógiai tanulmányi szakok,
- iparművészeti szakok, konzervatóriumok (zeneiskolák).

A szakközépiskolák típus-tanterveinek modelljei a következők:

	szélesebb üzemi-műszaki szakok				szélesebb szakok (pl. közgazd.)				szűkebb szakok (mezőgazd.)			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Anyanyelv és irodalom	2	2	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2
Orosz nyelv	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Második élő nyelv**	3	3	2	2	3	3	2	2	3	3	2	2
Állampolgári ismeretek	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Történelem	2	2	-	-	2	2	-	-	2	2	-	-
Matematika	4	4	2	2	3	3	2	2	4	3	2	2
Fizika	4	-	-	-	2	2	-	-	2	2	-	-
Kémia	2	2	-	-	3	-	-	-	5	4	-	-
Testnevelés és sport	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Honvédelmi nevelés	1	1	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-
Alapvető szaktantárgyak	6	10	10	5	6	8	12	7	4	5	8	6
Szaktárgyak	4	4	12*	16*	5	5	8*	12*	3	4	12*	13*
Összesen:	33	33	33	32	32	32	32	30	31	31	31	30
Nem kötelező tantárgyak	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

ú *részben alternatív

**kötelező vagy nem kötelező (választható a nyelvek közül: a német, angol, francia nyelv)

Az alábbiakban közöljük a gimnáziumok és szakközépiskolák tanulói létszámának alakulását az 1972/73-tól 1974/75-ös tanévekben a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban:

A gimnáziumoknál:

Iskolai év	Iskola	Osztályok	Tanulók	
			összesen	lányok
1972/73	339	3 860	121 314	78 587
1973/74	338	3 806	119 563	77 737
1974/75	337	3 841	119 998	77 287
Index: 1972/73 = 100	99,4	99,5	98,9	98,3

A szakközépiskoláknál:

Tanév	Iskolák	Osztályok	Tanulók	
			összesen	lányok
1972/73	650	6 539	203 490	119 085
1973/74	611	6 381	200 894	118 198
1974/75	600	6 323	197 862	117 319
Index: 1972/73 = 100	92,3	96,7	97,2	98,5

*

A különleges gondoskodást igénylő fiatalság részére szolgáló *gyógypedagógiai intézmények* a lelki, érzékszervi, beszéd- és testi fogyatékos és nehezen nevelhető gyermekek és fiatalság oktatását és nevelését biztosítják, hároméves kortól a felnőtt korig. A nevelési módszerek, amelyek a fogyatékos gyermekekről való gondoskodásnál használatosak, a fogyatékosok csökkentésére irányulnak, de néhány esetben magának a fogyatékosoknak a felszámolására is, ami lehetővé teszi a gyermek visszatérését a rendes típusú iskolába. Ezekben az intézményekben nyernek elhelyezést az értelmi fejlődésben elmaradt fiatalok, a hallás-, látás- és testi fogyatékos gyermekek, a beszédzavarral küzdő tanulók. Különös gondoskodással foglalkoznak a kombinált fogyatékosokkal, akik például testi fogyatékosok és szellemileg elmaradtak. Külön tantervet készítettek a hallás-, látás-, testi fogyatékosok, a beszédhibások, a kombinált fogyatékos és nehezen nevelhető gyermekek részére.

*

Az *egyetemek* felső szintű oktatási, tudományos és kulturális központok. Tevékenységük alkotja a szocialista népgazdaság, tudomány és kultúra fejlődésének alapját.

Az egyetemek helyzetét, feladatait, szervezeti felépítését és irányítását a Törvénykönyv 1966. március 16-i egyetemi törvénye és az ezt módosító 1969. december 17-i törvény határozza meg. A felsőoktatási intézmények egyetemekre, műszaki, közgazdasági, mezőgazdasági és művészeti főiskolákra oszlanak. A tanulmányok szakmai strukturáját a tudomány és a társadalmi gyakorlat fejlődési területére való hangsúllyal alkották meg. A viszonylag csekély számú szakembert igénylő

szakokon a képzés a karok arányos számán folyik, esetleg külföldi intézményeknél. Ugyanakkor a fejlődő országok fiataljai nagyszámban tanulnak a csehszlovák egyetemeken és főiskolákon. Az 1977/78-as tanévtől kezdve a szakemberek újonnan szabályozott nomenklatúráját vezetik be.

A hallgatók elfoglaltságát úgy szabályozták, hogy az ne haladja meg a heti 55 órát, ebből 30 óra jut az előadásokra, szemináriumokra, gyakorlatokra és 25 óra az egyéni tanulásra. A vizsgák és beszámolók száma egy félévben öt lehet.

A végzett hallgatók továbbképzését, a posztgraduális tanulmányokat a főiskolák szervezik. Ezek elmélyítik és fejlesztik a főiskolán szerzett képzettséget, kiegészítik azt az új tudományos ismeretekkel és gyakorlati eredményekkel. A posztgraduális tanulmányok elvégzése az alapja a magasabb minősítési fok odaítélésének, pl. bizonyítvány formájában. A jövőben olyanok részére fogják szervezni, akiket magasabb funkcióval kívánnak megbízni.

Az egyetemi és főiskolai hallgatók számát az alábbi táblázat tünteti fel:

Tanév	A hallgatók száma							
	teljes-idejű tanulmányok		külső tanulmányok		külföldiek		rész-idejű tanulmányok	
	összesen	nők	összesen	nők	összesen	nők	összesen	nők
1972/73	103 034	41 646	21 157	7 473	3766	705	769	300
1973/74	108 098	43 816	23 811	8 961	3965	699	868	410
1974/75	113 553	46 384	27 367	10 847	3400	809	648	309
Index: 1972/73 = 100	110,2	111,4	129,4	145,1	90,3	114,8	84,3	103,0

Felhasznált szakirodalom:

Dalsi rozvoj ceskoslovenskej vychovnovzdelávacej sústavy. (A csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztése) Bratislava, 1977.; I. Návrh dalsieho rozvoja ceskoslovenskej vychovnovzdelávacej sústavy (A csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztésének tervezete). Praha, 1976.; Development of educational system in the Czechoslovak Socialist Republic during the school years 1973/74 and 1974/75. (Jelentés az UNESCO számára); Universities in CSSR (ford. Hajdu Anna). Prága, 9172.; Cizi jazyky ve skole (Idegen nyelvek az iskolában) 1976/77. 7. szám.

BESNYŐ MIKLÓS